

1. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.
2. Барандич В. І. Важливість використання тактичного кримінального аналізу в діяльності аналітичних підрозділів Національної поліції України. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Д. І. Овсянюк, В. В. Корольчук]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 22 – 26.

УДК 339.9

Муравська Ю. Є.

*к.е.н., доцент, в.о.завідувача кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет*

Романів А. Р.

*аспірант,
Західноукраїнський національний
університет*

Проблеми правового регулювання протидії економічному шпигунству: досвід США

Попри суттєві зміни у сфері міжнародної розвідки, її ключові проблеми залишаються незмінними. Розвідувальна діяльність традиційно використовувалась державами-суперниками для задоволення найактуальніших потреб певного історичного періоду. Водночас, вона завжди перебувала у правовій сірій зоні — не є ні повністю законною, ні прямо забороненою міжнародним правом.

Більшість розвинених країн, включаючи США, досі активно використовують інструменти міжнародної розвідки. Це не змінилось навіть після ухвалення в 1996 році «Закону про економічне шпигунство» [1]. Жодна держава, включно зі Сполученими Штатами, не запровадила законодавчої заборони на власну участь у розвідувальній діяльності за межами своїх кордонів. Міжнародні договори практично не приділяють уваги питанням економічного шпигунства. Звичаєве міжнародне право також не містить чітких норм у цій сфері. Таким чином, можна впевнено стверджувати, що міжнародна розвідка залишатиметься важливою складовою сучасної геополітики.

Прийнятий в Сполучених Штатах Америки у 1996 році «Закон про економічне шпигунство» [1] встановлює кримінальну відповідальність на федеральному рівні за крадіжку або незаконне заволодіння комерційною таємницею. Закон орієнтований на захист саме комерційної інформації, а не секретів, що мають значення для національної безпеки.

У документі передбачено криміналізацію двох основних форм правопорушень [2]:

1. Перше правопорушення передбачене в §1831 (а) розділу 18 Кодексу США: йдеться про умисне незаконне заволодіння комерційною таємницею (включно зі змовою з метою її привласнення або подальшого придбання), якщо дії вчинено з наміром або усвідомленням того, що отримана інформація принесе вигоду іноземній державі. У таких випадках фізичні особи можуть бути засуджені до 15 років позбавлення волі та штрафу до 500 тисяч доларів США, а юридичні особи — до штрафу у розмірі до 10 мільйонів доларів США.

2. Друге правопорушення, визначене в §1832 того ж розділу, стосується незаконного заволодіння комерційною таємницею, яка пов'язана з продукцією, що виготовляється або використовується в міждержавній чи міжнародній торгівлі. У разі доведення вини передбачається покарання для фізичних осіб у вигляді позбавлення волі до 10 років (без накладення штрафу), а для організацій — штраф до 5 мільйонів доларів США.

Крім основних покарань, «Закон про економічне шпигунство» передбачає також кримінальну конфіскацію майна. Згідно з §1834, вилученню підлягають як доходи, отримані внаслідок злочинної діяльності, так і активи, використані для її вчинення чи підготовки [2].

Щодо територіального застосування, «Закон про економічне шпигунство» діє виключно в межах Сполучених Штатів, за винятком випадків, коли:

- порушником є громадянин США або американська компанія, що діє за кордоном проти інтересів іншої американської компанії;
- хоча б частина злочинної діяльності відбувається на території США.

У багатьох інших країнах подібне законодавство або відсутнє, або недостатньо розвинене, а деякі держави навіть заохочують економічне шпигунство, використовуючи ресурси своїх розвідувальних структур.

Національний офіс контррозвідки США щорічно публікує доповідь [3], підготовлену за дорученням Конгресу, в якій наводяться факти збору зовнішньоекономічної інформації та промислового шпигунства з боку іноземних держав.

До основних перешкод для ефективного застосування «Закону про економічне шпигунство» [1] можна віднести:

- високі вимоги щодо доведення вини; одна з головних проблем — це складність доведення умислу, передбаченого §1831. Відповідно до чинного формулювання закону, держава повинна довести не лише факт незаконного заволодіння конфіденційною інформацією, а й конкретний намір передати цю інформацію на користь іноземної держави. Такий підхід ускладнює роботу слідчих і є незвичним у порівнянні з іншими кримінальними нормами. У більшості кримінальних справ достатньо довести лише один умисел — бажання вчинити злочин. У випадку з «Законом про економічне шпигунство» набагато доцільніше було б обмежитися доведенням факту умисного привласнення конфіденційної інформації, без необхідності доводити участь іноземного уряду. Нинішня модель лише ускладнює процес притягнення до відповідальності винних осіб.
- недостатнє застосування «Закону про економічне шпигунство» з боку американської влади; попри активну позицію Конгресу під час розробки Закону про економічне шпигунство, виконавчі органи влади США виявили стриманість у його реалізації. Схожу тенденцію демонструють і розвідувальні служби. Незважаючи на велику кількість відкритих розслідувань, реальні результати у

вигляді затримань та обвинувальних вироків залишаються мізерними, що зменшує ефективність захисту жертв економічного шпигунства.

- проблема відсутності цивільно-правового механізму у Законі про економічне шпигунство; правовий режим охорони комерційної таємниці у США має унікальну особливість: на відміну від патентного або авторського права, порушення комерційної таємниці може спричинити не лише цивільну, а й кримінальну відповідальність. Проте «Закон про економічне шпигунство» передбачає виключно кримінальні санкції, повністю ігноруючи можливість цивільного захисту. Це створює ситуацію, коли виключна відповідальність за реагування на порушення покладається на державні органи США. Такий підхід має суттєві недоліки. Якщо інтереси держави не повністю збігаються з інтересами потерпілого підприємства, це може призвести до ситуацій, коли держава відмовляється ініціювати справу, хоча приватна компанія вважає її необхідною, або навпаки. Монополізація процесу переслідування з боку держави також породжує проблеми мотивації — як на рівні організацій, так і на рівні окремих осіб. Оскільки «Закон про економічне шпигунство» не дозволяє подавати цивільні позови, у потерпілих компаній фактично немає альтернативного правового шляху захисту, якщо уряд вирішує не порушувати кримінальну справу. Відсутність так званого «запобіжника» у вигляді приватного провадження зменшує мотивацію компаній повідомляти про злочини. Бізнес може не бажати передавати уряду всю конфіденційну інформацію, побоюючись подальших втрат у процесі розслідування чи судового розгляду.

- слабкість міжнародного правозастосування; іноземні держави практично не допомагають США у реалізації положень «Закону про економічне шпигунство». Незважаючи на його ухвалення, економічне шпигунство не лише не зменшилось, а, за багатьма оцінками, лише зростає. Більшість таких дій спрямовані проти США, але координуються з-за кордону. Теоретично, іноземні уряди могли б виступати союзниками в боротьбі з цим явищем, але на практиці вони нерідко є активними учасниками таких правопорушень.

Отже, «Закон про економічне шпигунство» виявився слабким інструментом у боротьбі з явищем, яке здебільшого виходить за межі внутрішньодержавної юрисдикції. Як і більшість кримінальних норм США, «Закон про економічне шпигунство» був орієнтований на переслідування злочинів, скоєних на території країни. Однак на відміну від інших «білих» комірцевих злочинів, таких як крадіжка особистих даних чи торгівля інсайдерською інформацією, економічне шпигунство XXI століття має переважно міжнародний характер.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Economic Espionage Act of 1996. Congress. URL: <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/3723>
2. 18 U.S. Code Chapter 90 Part I - Protection of trade secrets. Legal Information Institute. Cornell Law School. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-90>
3. Annual threat assessment of the U.S. Intelligence Community. Office of the Director on National Intelligence. URL: <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2024->